

ԺԹ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 6

1861

ՅՈՒՆԻՍ 1

ԱՌԱԿԱԽՕՍ ՍԵՐՈՎԲԷՆ (Տես երես 129)

ԺԲ

Մեծագոյնն և Փոքրագոյնն :

Երկինք պատմեն զփառս Աստուծոյ, և զարարածս ձեռաց նորա պատմէ հաստատութիւնն :

ՍԱՂՄՈՍ ԺԸ.

“Լստնա Սիկիլիոյ մէջ լեռ մըն է, որ մերթ ընդ մերթ կրակ կը տեղայ. ասոր գագաթին մօտ կը բարձրանայ խոշոր շագանակի ծառ մը, որուն բնոյն շրջապատն 152 ոտքէն աւելի է. բազմահոլով դարեր ծերպ մը փորած են ասոր կոճղին ներսի գին, ուսկից երեք կառք քովէ քով կրնան անցնիլ: Ըրագոնացի Յովհաննա դշտոյն՝ Լստնան դիտելու ատենը փութորկէ մը բռնուելով, իր հարիւր պահապան հեծեալներովն այս ծառիս ճիւղերուն մեծատարած հովանւոյն տակ ապաստանեցաւ. աս պատճառաւ մինչև ցայսօր հոն տեղի բնակիչները կասկէնի հարեալ չիոյ կը կոչեն զայն:

“Ընդհանրապէս աւազակոյտ ափունքը՝ պառպառ ըսուած հսկայն տնկոց կ'աճի. ասոր բնոյն ստուարութիւնը երբեմն եօթը մէգրի կը հասնի և բարձրութիւն ալ երեսունի. այն բարձրութենէն իր հաստ ուղէշները՝ լալական ուռիներու ճիւղերու պէս կը կախուին, և զետնին դպչելով հոն արմատ կը ձգեն, անանկ որ բնական ահագին բոլորակներ և կանաչազարդ հիւղեր կը ձևացնեն: Ըրայն ասոնցմէ մէկուն մէջ աս տեսակ ինչուան 60 սիւն կը համրուին, և ամէնը մէկէն 105 մէգր շրջապատ մը կ'ունենան, անանկ որ ցերեկը 314 մէգր երկայնութեամբ շուք կը ձգեն. ասոր ծմակին տակ տեղ տեղ բազմութիւն փղաց խաղաղ կը հանգչին, և ուրիշ տեղեր ալ ամբողջ վայրենեաց ցեղեր իրենց բնակութիւնը կը հաստատեն: ”

Ըրայն մեք պատանիքս մարգի մը վրայ տարածուած կը կարդայինք. և զարմացած՝ վարժապետներնուս երեսը նայելով կ'ըսէինք. Ինչ զարմանալի բան պիտի ըլլայ Կեսեւի որ լեռները Բոյեի իւր

ծայրէն, առաջէ անապատներ և փետրոս
պէս ընդարձակ ծառեր ինքնուրուշ. որչափ
որեքն անորոշ պիտի չգտնէ այդ Բաները
պիտի ըլլա. ճամբորդութիւնն ընելը անշուշտ
շատ մեծ հաճոյական Բան պիտի ըլլայ, որով
մարդ արանէ զարմանալի Բաներ ինքնուրուշ :

|| արժապետնիս մեր ըսածին ականջ
դնելէն վերջը, ասանկ սկսաւ ըսել.
« Եւ, պատանիք, ճշմարիտ է. ճամ
բորդութիւնը միշտ Եստուծոյ նախա
իննամութեան նորանոր հրաշալիքը կը
յայտնէ. բայց անոնք տեսնելու հա
մար հարկ չկայ հեռու աշխարհքներ
վազել. ամէն տեղ, ամէն ժամ, մեծա
գունին ինչպէս նաև փոքրագունին մէջ
Եստուծոյ մեծ կարողութիւնը կը տես
նենք. և հիմա ձեր քովը, գլխունդ
վրայ այնպիսի մեծամեծ զարմանալիք
ներ կան, որ կարգացածներէդ շատ
աւելի վեր են :

« Եւ տեսնէք սա սիրուն մարգագետի
նը տեսակ տեսակ խոտերով և երփնա
զան ծաղիկներով ծածկուած. իւրա
քանչիւր ծղօտ իր ձեն, իր յատուկ գոյնն
ունի, որով կը տարբերի ուրիշներէն. ա
մէն խոտ տեսակ մը կեանք ունի, որովհե
տե չէ թէ միայն կը ծնանի, կ'աճի և կը
խամրի, այլ նաև կը շնչէ, կը զուգի, կը
սերի և կը մեռնի : Տաք օրերը երբ օդը
ծանր է, ու մարդիկ խղճուելու պէս
կ'ըլլան, դիտեցէք ու կը տեսնէք որ բու
սերուն տերեւներն ալ կը տկարանան և
կը թօշնին. սակայն օդը զովացածին պէս,
կամ ցօղ իջնելուն պէս, գլուխին վեր
կ'առնեն ուռճացած և զօրացած : Եւ
քանի մը տեսակ խոտեր ալ որոնք սա
տիկ զգալուն են. ինչպէս ճանձորսակը՝
որ երբ ճանձ մը տերեւներուն վրայ կը
նստի, կ'ամփոփի և զմիջատը կը ճզմէ.
նոյնպէս է պատկառուին ալ, որ ձեռք
դպչելուն պէս կը կծկի և կը քաշուի :

« Եւ յայեցէք սա դաշտական շուշանին.
վեց սպիտակ տերեւները կ'ըսուին Խելի, և
ամբողջութիւնը մէկտեղ կը կոչուի
պսակ : Եւ ժամկէն կամ գտակին ներսն
եղած մէջտեղի կանաչ գլանը՝ էգն է,
որ կ'ըսուի սերմափայլ. իսկ արուններն են
այս վեց ճերմակ մանրամասնութիւնը, ու

որոնք իրենց ոսկեգոյն գլուխներովը կ'ը
սուին առէլ : Եւ որ այս ծաղիկս հո
տուրտաք, քթերնուդ ծայրը դեղին փո
շի մը կ'ըլլայ. ասով է որ առէլները
կը սրսկեն սերմնափակն, որպէս զի
տուած հունտը ուրիշ շուշաններէ բեղ
նաւորած ըլլայ : Եւ քանի բուսերուն
մէջ արունները էգերէն զատ և հեռու
ըլլալուն, քամին կը ժողվէ բեղնաւորիչ
փոշին ու մէկէն մէկալը կը տանի :

« Եւ արդ այս մանր խոտը, այս
պզտի ծաղիկն, որոնց կեանքը թերեւս
օր մըն է, յարաբերութիւն մը ունին
ուրիշ ամէն արարածներու հետ, եթէ
անցելոց, և եթէ ապագայից : Եւ շատ
հիս սկիզբէն ի վեր կային այս բոյսերս,
և հետզհետէ հունտերնին տարածուե
ցան. առ ծաղիկներուն սերմունքն ալ,
որոնց մէջ հիմա մենք կը նստինք, ու
րիշ նորանոր արօտներու պատճառ պի
տի ըլլան, ուր որ պիտի արածին նախիւ
ներ որ դեռ չեն ծնած :

« Եւ խոտերուն ծղօտին մէջ կաթ,
և ծաղիկներուն մէջ մեղր կը գտնուի.
բայց մարդս չի ընար ոչ մըն և ոչ նըշ
մարել կաթին ու մեղրին հետքը. սա
կայն երինջը որ խոտ կը ճարակի, և մե
ղուն որ ծաղիկներուն հոգը կը ծծէ,
կարող են այս բանիս, և առատութե
կը շնորհեն մարդկանց իրենց վաստակը :
Եւ յոգ կաթէն բարեսիրտ գեղջիկուհին
դաշտաւրանով մը յոգնած պանդխ
տին կաթ կը հրամցնէ. ուրիշ մ'ալ
խնոցին մէջ ընդելով կամ հարելով
կարագ կը հանէ, հացաթան կ'եփէ,
ու իր հիւանդ դրացուհոյն կը տանի,
արքայութեան մէջ վարձք ստանալու
յուսով :

« Եւ օրն ի բուն արեւը բուսիկները
կը նեղէ, կ'երթայ քամին ծովէն ցօղ
բերելու և կը կազդուրէ զիրենք. իսկ
թէ որ յորդ անձրևները զիրենք ողողեն,
քամին զիրենք կը ցամքեցնէ, և մէկէն
մէկալը տանելով սերմը՝ չթողուր որ յա
ջորդութիւնը պակսի : Եւ յոյսերը ուղե
լու. համար բարձրագոյն լեռներէ և
գետինն տակէն ջրեր կը բխեն. ամ
պերն ալ բարերար անձրևը կը կաթեն

վրանին : Մըւը կ'եղայ իր ճառագայթներովն զիրենք հողէն հանելու , կը գունաւորէ իր լուսովն ու ջերմութեամբը կը հասունցընէ : Վաղիկներ կան որոնք արեն ելլելուն իրենց բաժակը կը բանան , կան ալ որ մարը մտնելուն . իսկ ուրիշներն այլ և այլ ատեն , հմտագոյն աստղաբաշխներէն աւելի իրենց ընթացքը ճանչնալով : Մյսպէս կտաւատին ծաղիկն առաւօտները կը գոցուի . անուածաղիկն՝ իր տերեւները ցորեկը կը բանայ , ու արշալուսին դարձեալ կը փակէ : Սերձապէս ամէնքը , բայց աւելի առուոյտն ու արեւադէմը , դէպ ի արեւ կը դառնան , կարծես թէ հիացած զարմանալու համար իրենց Մարդին մեծագոյն պատկերին վրայ :

« Վայց ահա ձմեռը վրայ կը հասնի , օրերը կը կարճընան , արեւը կողմնակի կը նայի , պաղ քամիներ կը փչեն , ծաղիկները կ'անցնին , խոտերը կը չորնան , կ'ըսես որ սառը պիտի փձացընէ բոյսերն ու ցեղերնին պիտի ջնջէ բոլորովին : Մյն ատեն ձիւնը կ'իջնայ , նման ընդարձակ սաւանի մը , որուն տակ թաց կը մնան ընձիւղներն , ու ապրիլի ժմիտը զիրենք կը կենդանացընէ ու կը գեղեցկացընէ :

« Իսկ մարդս ուրախ սրտով մը նայելով այն կենդանացեալ գեղեցկութեանը , այն արգաւանդ բարեբերութեանը վրայ , պիտի օրհնէ զՏէր որ այնչափ հրճուանք իրեն համար պատրաստեր է , որ այնչափ ախորժներով իր աշխատութիւնը կը պսակէ , որ այնչափ ուրախութիւն ցանեց նաև իր աքսորանաց ճամբուն վրայ :

« Ինչ հիանալի համաձայնութիւն խոտի մը ծղին , քամիներուն , ամպերուն , արեգական , առուակներուն , ձեան , մեղուին , երնջին ու մարդուն մէջ :

« Մըդ այս հրաշալեացս բնութիւնը կ'էիք , պատանիք . և արդեօք հրաբուխ լեռ մը , պտուղաւոր մը տեսնելու չափ ասոնք ալ նոյնպէս զարմանալի բաներ

չեն . և միթէ ասոնք տեսնելու համար հարկ մը կայ արդեօք աշխարհքիս կէսին չափ ճամբայ ընելու :

« Իեռ ասոնք բաւական չեն : Նոյնցէք հիմա , տղաք , սա մէկ քանի խոտերուն ցօղունը , ու անոնց վրայի եղած մանտրտիկ անասնիկները , որոնք անթիւ բազմութեամբ ամէն տերեւներու վրայ խուկած են ու աչքի չեն տեսնուիր . ինչպէս նաև ծրծած օդերնուս մէջ , խմած ջրերնուս մէջ ալ կը գտնուին : Պատուհանէ մը ներս զարնելու որ ըլլայ արեն , շամանդաղին մէջ խառնուելով այս անասնիկներն լուսաւոր ամպի մը պէս կը տեսնուին : Վաւաթ մը ջուր թէ որ քանի մը օր պահէք , մէջը քիչ մը խոտ դրած , վերջը լուսին բռնէք՝ կը տեսնէք որ խոտին վրայ բիւրք բիւրուց աս կենդանիներէն կը վխտան :

« Ինութեան այս մանր հրաշալիքները զննելու համար հնարուեցաւ մանրագէտն , որ ապակէ ոսպ մը կամ գունատ մընէ , և ինչուան միլիոն անգամ առարկաները կը մեծցընէ : Ար լսէք սա մօթ խին ձայնը , որ անդադար բզզալով կը սպառնայ զմեզ խածնելու . բռնեցէք սրիկայ ու մանրագէտով զննէք : Մհ , որչափ մեծ կ'երևայ . ինչ սոսկալի գազան է : Վթին ծայրը փղի պէս պատիճ մ'ունի սրածայր՝ որպէս զի կենդանեաց մարմնոյն մէջ խոթէ , և պարապ՝ որպէս զի արիւն ծրծէ , ինչպէս մենք եղեգով ջուր վեր քաշելու ըլլանք . և խայթած տեղոյն մանր երակները կտրելու համար կը տեսնէք ինչպէս պզտի սղոյ մ'ունի : Ինչ համար աշուրներ գլխուն չորս կողմը կը պատեն ամէն դի նայելու համար . թաթերը կեռ են , որով մինչև հայրներու վրայ ալ կը քալէ . ոտուրներուն վրայ պզտի խողանակներ² ունի ինքզինքը մաքրելու համար . ճակատը գարգմանակ մը կտրիճ՝ պատերազմողի մը պէս , և փող մը՝ որով յարձակման նշան կու տայ և յաղթութեան երգը կը կանչէ : Որդի մը ձեռով ջրի մէջ կը ծնանի . իսկ երբոր կը մեծնայ՝ թևերը առնելով օդին մէջ կը ուռնայ . յետոյ

1. Իտ. Fior di passione. Դղ. Grenadille, Fleur de la passion. ՏՃ. Չարդի ֆէլէք :

2. ՏՃ. Բէֆէ :

մեռնելէն առաջ իր հաւկիթները ջրի մէջ կը թողու:

“Յոյ կաթիլ մը, որ մեզի վախտ և մաքուր կը տեսնուի, բիւրաւոր անտեսանելի անասնիկներու բնակարան է. որոնցմէ ոմանք ձկանց պէս լողալու գործարան ունին. այլք գլխընդուն վրայ ծածանող ցցունքներ, որոնցմով ջուրը պըտուտկելով իրենցմէ աւելի մանր կողուպուտներ ձեռք կը ձգեն: Տեսակ մը կայ որ եթէ երկու ապակիի մէջ դրած ձգմես, կը տեսնես որ փորէն ուրիշ մանր ճախներ կ'ելլեն. ուրիշ մ'ալ կայ որ որչափ ջարդես, ամէն մասն ինքիրմէ կ'ապրի. ուրիշներ ալ կան որ վերջէն մթղուկի կը փոխուին: Բոնք անդադար կը վիտան, կը շարժին, պոչերնին ալ մազի մը նրբութենէն բիւր անգամ աւելի բարակ է:

“Ի՞նչ որ այս մանր անասնիկներս ձեզի քստմունք մը չեն բերեր, մտածելէք որ ասոնք ամէնքն ալ կենդանի են, և ապրելու ամէն հարկաւոր եղած գործարաններն ունին. բերան՝ ուտելու, ստամոքս՝ մարսելու. զաւակ կը սերեն, և ուրիշ անտեսանելի անասնիկներով կը կերակրուին: Ոմանց մարմինը թափանցիկ ըլլալով, մեր սրտին նման գործարաններ ունենալին կը տեսնուի, որոնց մէջ արեան պէս տեսակ մը գունաւոր հիւթ կը պտըտի: Հաւանական է որ այս աւիշին մէջ ուրիշ բիւրիցս մանր կենդանիներ ալ ապրին, որոնք թերեւս արիւն ալ ունենան, և անոնց մէջ ապրին ուրիշներ, որոնց մանրութիւնը խելքէ մտքէ վեր է:

“Բայց չափ հրաշալիք կը ցուցնէ մեզի մանրագէտը: Սակայն թէ որ այս անհուն փոքրէն յանհուն մեծն ուզենաք ելլել, հեռագէտը՝ ձեզի կ'օգնէ, որով աստղաբաշխը երկնային մարմինները կը զննեն, այսինքն մեր գլխուն վրայ պտըտող լուսաւորները:

“Ար տեսնէք արեւը. 2,370,512 մղոնի մեծ շրջապատ մ'ունի. մեր հոգազըն-

տին պէս 1,407,124 հատ մեծ գնտեր պէտք են անոր տարածոյին հաւասարելու համար. մակերեւոյթն ալ 12,000 անգամ ընդարձակ է երկրէս: Եթէ սունումէկ միլիոն ու կէս մղոն հեռու է մեզմէ. անանկ որ ձի մը՝ եթէ մէկ ժամուան մէջ ութը մղոն վազելու ըլլայ, 1158 տարի կ'ուզէ որ երկրէս արեւուն հասնի. և սակայն այս անծայր ճամբան՝ լոյսը՝ գրեթէ 8 վայրկենի մէջ կը կտրէ:

“Արեւն հաստատուն կեցած, իր վրան ութ մեծ՝ և վաթսունէն աւելի փոքր մոլորակներ կը պտըտին, որոնք կլորակ մարմիններ են ու մեզի աստղ կ'երեւան. ասոնց անունը հին հաստուածներու անուններէն առնուած է, որ են՝ հերմէս կամ Փայլածու, Բոտիկ կամ Արուսեակ, Վիւբելէ կամ Արկիր, Արէս կամ Հրատ, Արամազդ կամ Առանթապ, Օրուան կամ Արեակ, Արանոս և Պոսիդոն:

“Արկիր ըսուած մոլորակն ուր մենք կը բնակինք, 21,600 մղոն շրջապատ ունի: Ախտեր էք, պատանիք, երբ հանդիսի մ'ատեն երկու կաքաւիչ ձալ կը պարեն. նոյն միջոցը որ սրահին բուրտիքը կը պտըտին՝ իրենց վրայ ալ կը դառնան. այսպէս ալ երկիրս արեւուն վրայ դառնալով միանգամայն իր վրայ ալ կը թաւալի: Բայց այս թաւալման ատեն մէյմը մէկ երեսը, մէյմ'ալ մէկաւն արեւուն ցուցընելով լոյսն ու խաւարը զիրար կը յաջորդեն. և իր այս շրջանին մէջ, որ 365 օր և վեց ժամ, այսինքն տարի մը կը տևէ, անգամ մը ուղղակի,

իբացի Բիպոլ, և Գալիլէոս գոսկանացին եղաւ առաջին գործածող:

2. Լոյսը գրեթէ 120,000 մղոն կ'ընթանայ մանր երկրորդի մը մէջ, այսինքն վայրկենի մը վաթսուներորդ մասին մէջ. կամ թէ երակի ամէն մէկ զարկին. և երազէ գրեթէ միլիոն անգամ քան զձայնը, որ եթէ օդն հանգարտ ըլլայ 337 մէգր կ'ընթանայ մանրերկրորդի մը մէջ: Անոր համար երբ ական մը կամ հրացան մը կը ճայթէ հեռուն, բոցը կը տեսնէք քիչ մը առաջ քան զառաջը լսելու: Այս է նաեւ պատճառ որոտման և փայլական մէջ անցած ժամանակին, որ այնչափ աւելի երկայն է որչափ ամպը բարձր ու հեռու է: Երակի ամէն մէկ զարկը ընդ մէջ փայլական և որոտման կը ցուցնէ ամպին 337 մէգր հեռաւորութիւնը:

1. Մանրագէտ ըսել է Դան Իբաց Բիպոլ, և հնարեց Յովհաննէս Մկրտիչ Ռոդա, կամ Հայրն Փոնգան՝ Նէապոլեցիք: Հեռագէտ ըսել է հեռաւոր

անգամ մըն ալ շեղակի արևուն նայելով՝ չորս եղանակները կը ձևանան։

Ինչպէս էլ լայ, կը հարցընէինք, երբեքս դառնայ ու մենք չիմանանք. իսկ երբ Գլխիվայր դառնանք, պէտք է՞ վար իշանք։

«Երկրէս դուրս ուր պիտի իյնանք, վրայ բերաւ վարժապետնիս. գլխիվայր ըլլալու համար պէտք էր որ գլուխնիս գետնին դպչէր ու ոտուրնիս օդուն մէջ խաղար՝ որ բնաւ չըլլար, որովհետեւ մենք գարշապարնիս գետինը հաստատած ենք ու մեր ծանրութիւնը գետնէն կը ձգուինք։ Իսկ թէ որ պարտեւնիդ չիմանալուդ համար կը զարմանաք, մտիկ ըրէք. երբ վազող նաւակի մը կամ կառքի մը մէջ ըլլաք, որ ամէն կողմէն գոց ըլլայ, դուք ոչ միայն չէք իմանար երթալնիդ, այլ նաեւ կ'ըսէք որ ծառերը, տները կը փախչին ձեզմէ. նոյնպէս ալ մեզի կ'երևայ որ արեւն է պտրտողն եւ ոչ երկիրս։ Երկիրս է որ իր տարեկան շրջանին մէջ, 490,000,000 մղոն կը կտրէ, որ է ըսել իւրաքանչիւր երակի զարկին՝ 14 մղոն կ'ընթանայ։ Պուք մտքերնիդ դրեր էիք անշարժ այսմարդագետնիս վրարթ կանաչութիւն վայելելով ուրախանալ, ընդհակառակն նայեցէք թէ որչափ ճամբորդութիւն ըրինք հոս նստելէս ի վեր։

«Ետեւօք կը կարծուէր որ արեւը կը պտրտի երկրիս վրայ. բայց աս փոխաւ նակ մենք եկեղեցին կ'երթանք ըսելու՝ եկեղեցին մեզի կու գայ ըսելու պէս բան մըն էր. բայց իմաստուն մարդիկ, եւ մանաւանդ բրուսիացի Երկողայոս Կոպեռնիկոսը, ցուցըցին որ արեւուն դառնալը խաբէական երևոյթ մ'է։

«Ես մեծ մոլորակներէն ոմանց չորս կողմը ուրիշ մարմիններ կը պտրտին, որոնք կ'ըսուին արեանեակք. Լուսնութազն չորս հատ ունի, Երեւակն՝ ութ, Ուրանոս՝ ութ, Պոսիդոնը մէկ, եւ Երկիրս՝ մէկ մը միայն որ է Լուսինը։ Լուսինն մակերևոյթը 14 անգամ պզտիկ է Երկրիս մակերևութէն, տարածոցն ալ 50 անգամ. 240,000 մղոն հեռու է մեզմէ. ինքն իրեն լոյս չունի,

բայց արեւուն ճառագայթները կը ցոլացընէ, ինչպէս դուք երբ արեգական դիմաց հայլի մը գնելով լոյսը կ'անդրադարձընէք։ Եստայնմ որ լուսնին սկաւառակն ուղիղ կամ խոտոր կեցած ըլլայ մեր ու արեւուն մէջ, մենք զինքը կը տեսնենք կամ լրացած՝ կամ քառորդ. երբ երկիրս արեւուն ու լուսնին մէջտեղն հանդիպի, լուսինը լոյս չկրնալով փոխառնել՝ մութ կը մնայ, եւ աս կ'ըսուի Խառնոմն լուսնոյ. ասոր ներհակ երբ լուսինն արեւուն ու երկրիս մէջ մտնէ՝ կ'ըլլայ այն ատեն Խառնութի կամ Խառնոմն արեւոյ։

«Հաշիւ ըրէք թէ որչափ ընդարձակ միջոց պէտք է որպէս զի այսչափ մեծղի մարմիններ շարժին՝ առանց իրարու զարնուելու եւ կարգերնին շփոթելու։ Զեզի բաւական ըլլայ ըսելս որ Պոսիդոն միայն 2500 միլիոն մղոն հեռու է արեւէն, 226 տարի եւ 164 օր կ'ուզէ իր շրջանն արեւուն վրայ կատարելու, իւրաքանչիւր մանրերկրորդին 3600 մէգր տեղ վազելով։

«Սակայն այսչափովս չմնար. կան դեռ վարսամներ կամ գիսաւոր աստղներ՝ որոնք որոշեալ ժամանակներ կը տեսնուին, եւ լուսաւոր ագի մ'ունին։ Սմանց շրջանը ծանօթ է, եւ աստեղաբաշխք կրնան գուշակել թէ երբ նորէն պիտի դառնան. կան որ արեւէն մինչեւ 11,200,000,000 մղոն հեռու կ'երթան, եւ ժամուան մը մէջ 880,000 մղոն ճամբայ կ'ընեն. կան ալ որ 1208 օրուան մէջ կը կատարեն իրենց շրջանն արեւուն վրայ. 1835^ե երեցած գիսաւորը՝ 76 տարիէն պիտի դառնայ, իսկ 1811^ե երեցածը՝ 3300 տարիէն։

«Եւս բռնեցէք զարմանքնիդ, վասն զի այս ըսածներս տիեզերաց մէկ փոքրիկ մասն են։ Յորեկն աստղները թէպէտ նոյնպէս մեր վրայ կը փայլին, բայց չեն տեսնուիր, ինչու որ արեւուն պայծառութիւնն անոնց կը յաղթէ։ Սակայն գիշերը կը տեսնէք աստղներու անհամար թիւ մը, որ որչափ օդը զով եւ յստակ ըլլայ, այնչափ շատ կը տեսնուին։ Պարզ աչքով երեցածներն են 6000.

հեռագրատու 14,000.000^է աւելի կ'եւ
լան։ Ասիոյ միւրակաց պէս արեւուն
միայ չեն պտըտիր, և ոչ իրենց լոյսն ու
ջերմութիւնը անկէ կը մուրան։ այլ իւ
րաքանչիւր ոք մէյմէկ արեւ է, որուն
չորս կողմն հաւանականաբար ուրիշ մի
լորակներ կը դառնան, ինչպէս մեր ա
րեւուն։ Աստագոյն աստղը մեզմէ հե
ռու է՝ քիչէն ըսելով 212,000 անգամ
որչափ որ մենք արեւէն հեռու ենք, այ
սինքն 17,000.000,000,000 միոն։ Ասկ
լոյսը որ, ինչպէս ձեզի ըսի, կէս քառոր
դուան մէջ արեւէն մեզի կու գայ, մե
տագոյն աստղէն հասնելու համար իրեք
ու կէս տարիէն քիչ պակաս պէտք է.
իսկ հեռագոյններէն՝ թերեւս դարեր։
Արշափ ուրեմն մեծ պիտի ըլլան ասաստ
ղերը, որովհետեւ այսչափ հեռաւորու
թեանէն կը տեսնենք զիրենք։ Այժ Ը
սուած աստղին համար հաշիւ ըրած են
որ 21,114,865 անգամ արեւէն մեծ է։
« Այսչափ զարմանալիքներ կան,
տղօք, և մենք փոյթ չենք ըներ. ու
րովհետեւ ամէն օր աչուրնուս տակն են։
Բայց ո՞վ ստեղծեց այս անբաւ միջոցը,
ո՞վ ցանեց երկինքը այնչափ լուսաւոր
ներ. ո՞վ անոնց երազութիւն տուաւ ու
կարգ սահմանեց։ Այլ պատանեակք,
երբ ուսումն արարչութեան գեղեց
կութիւնն ու մեծվայելութիւնը մեզի
կը յայտնէ, խոնարհինք մեր փոշոյն
և օրհնենք Հաստիչն ու բարեբա
նենք։ Արկինք իրեն փառքը կը պատմեն.
իր վրայ կը խօսի աւազին փոքրիկ հատը.
իրեն կ'ազազակէ ծովուն մանչիւնը ու
կայծակին ճայթմունքը, ինչպէս միջա
տին հաւաչանքն ալ զոր քալելու ատեն
նիդ ոտնհար կ'ընէք։ Ինքը կ'ուղղէ ար
փիններուն ընթացքն ու ճաշին կերա
կուրը կը պատրաստէ. նա ստեղծեց, նա
կը պահէ, նա մէկ խօսքով կրնայ իս
պառ կործանել։ »

Կը շարունակուի :

Ն. Գաղղիացի մարաշախտը :

Արդէն ծանօթ են ազգերնուս հմուտ
ընթերցասիրաց մեծին՝ Երբոյնի զօ
րավարաց վարքն ու քաջութիւնը, որոնց
երեւելիներէն մէկն ալ իրաւամբ կը սե
պուի՝ Նէ : Քանի մը տարի է որ Վաղ
ղիոյ մեծագոր ու վարձահատոյց կայս
րութիւնը՝ ի յիշատակ այս հռչակաւոր
անձին (Նարիզի մէջ իրեն պղնձէ արձան
մը կանգնել տուաւ. այս առթիւ ահա
մենք ալ արժան կը համարինք համա
ռօտ տեղեկութիւն մը տալու այս զօ
րավարիս վրայօք :

Արեւայել Նէ մարաշախտը, Ալ
քինկէնայ Վուքս, Սոսքուայի Լշխան
և իր փառաւոր արդեանցը համար՝ Եր
բոյնէն Քաջ Գաղղի մահաւորաւեալ,
ծնաւ 1769 յունուարի մէջ Վերմանիոյ
Սար-Ա ուի քաղաքը. և եր որդի տա
կառազործի մը։ Այլի բերան նօտարու
թեան ուսմունքը սորվելու մտաւ. բայց
յետոյ իրեն աշխոյժ ու եռանդուն բնու
թեանը անյարմար սեպելով այդ վիճա
կը՝ տասնեութ տարուան հասակին մէջ
հեծելազօրաց գնդի մը մէջ մտաւ։
Արբ 1789ին խռովութիւնը ծագեցաւ
գեռինքը փոքր պաշտօնէի աստիճան ու
ներ, որ ազնուական չեղողներուն ամե
նէն մեծ պատիւն էր. բայց Նէ ամե
նայն ոգւով ինքզինքը զինուորական վի
ճակին տուած ըլլալով տեղակալ անուա
նեցաւ, և առջի զէնք առնելը Լամարշ
անունով զօրավարին տակ սկսաւ. յե
տոյ Վէպէրի տակն ալ խել մը ծառայ
եց որ իրեն կերպին վրայ շատ գոհ էր
ու շատ կը գովէր. քիչ վերջը աջակից
զօրավարի գնդապետ եղաւ, և իր զօր
քերէն անխնայ պատուանունը ստացաւ։
1796ին Վուռտանի զօրավարութեանը
տակ եղած բանակին մէջ մտնելով ը
րած նորանոր գործոյր համար վաշտի
զօրավար անուանեցաւ, և այսպէս օ
րէ օր երթալով աւելի կը մեծնար։
Բայց Սրբմարկի պատերազմին մէջ
իր ձին մեռնելով՝ ինքն ալ թշնամեաց
ձեռքը գերի ինկաւ։ Հօշ՝ որ ան միջո